

Sygn. akt II CSK 458/13

POSTANOWIENIE

Dnia 21 maja 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z wniosku Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta Ł.

przy uczestnictwie A. G. i in.,

o stwierdzenie zasiedzenia nieruchomości,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 21 maja 2014 r.

skarg kasacyjnych uczestników postępowania: [...]

od postanowienia Sądu Okręgowego w Ł.

z dnia 16 października 2012 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w Ł. do ponownego rozpoznania wraz z
rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 16 października 2012 r. Sąd Okręgowy, na skutek apelacji wnioskodawcy Skarbu Państwa, zmienił postanowienie Sądu Rejonowego z dnia 22 grudnia 2011 r. i stwierdził, że Skarb Państwa nabył przez zasiedzenie z dniem 1 stycznia 1985 r. własność nieruchomości położonej w Ł., szczegółowo

opisanej w postanowieniu; rozstrzygnął też o kosztach postępowania. Swoje stanowisko Sąd drugiej instancji uzasadnił brakiem dowiedzenia w sprawie przez uczestników występowania siły wyższej, polegającej na zawieszeniu wymiaru sprawiedliwości w okresie od 1945 r. do 1989 r., a przez to zawieszenia przez ten czas biegu zasiedzenia (art. 175 w związku z art. 121 pkt 4 k.c.), uznaniem wystąpienia posiadania samoistnego w złej wierze przez wnioskodawcę przez okres od 1955 r., a w rezultacie zasiedzenia nieruchomości po trzydziestu latach takiego posiadania, tj. z dniem 1 stycznia 1985 r.

W skardze kasacyjnej uczestniczka I. P. zarzuciła postanowieniu Sądu Okręgowego naruszenie prawa materialnego, tj. art. 121 pkt 4 w związku z art. 175 k.c. przez błędną wykładnię. Naruszenie przepisów postępowania dotyczyło art. 381 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. przez pominięcie dowodów wskazanych w sprawie. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania z zasądzeniem kosztów postępowania kasacyjnego. W odpowiedzi na skargę uczestnik postępowania Miasto Ł. wniósł o jej oddalenie w całości i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego; podobne wnioski zostały zawarte w odpowiedzi wniesionej przez wnioskodawcę Skarb Państwa – Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa.

W drugiej skardze kasacyjnej uczestnicy [...] zarzucili postanowieniu Sądu Okręgowego naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 386 § 1 i art. 382 w związku z art. 328 § 2 k.p.c. przez pominięcie niemożności zasiedzenia nieruchomości będącej przedmiotem publicznego korzystania przez nieograniczoną ilość osób oraz przyjęcie braku udowodnienia zawieszenia biegu zasiedzenia, a także naruszenie prawa materialnego, tj. art. 172 § 1 w związku z art. 336 k.c. przez błędną wykładnię. Skarżący wnieśli o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego. W odpowiedzi na skargę wnioskodawca Skarb Państwa – Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odnosząc się najpierw do skargi I. P., w pierwszej kolejności należy rozpatrzyć zarzuty dotyczące naruszenia przepisów postępowania. Zarzuty te tylko wtedy mogą odnieść skutek jako podstawa kasacyjna, jeśli uchybienie tym przepisom mogło mieć istotny wpływ na wynik postępowania. W tym względzie należy przyznać słuszność skarżącej w kwestii naruszenia przez zaskarżone postanowienie art. 381 k.p.c. Według tego przepisu, sąd drugiej instancji może pominąć nowe fakty i dowody, jeżeli strona mogła je powołać w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, chyba że potrzeba powołania się na nie wynika później.

W niniejszej sprawie nie ma się do czynienia z tą drugą sytuacją, natomiast uczestniczka wniosowała o dopuszczenie nowych dowodów przed sądem drugiej instancji, tłumacząc ich odkrycie dopiero na etapie postępowania apelacyjnego. Z uzasadnienia skargi kasacyjnej wynika, że skarżąca nie mogła powołać się w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji na dowód wynikający z akt sprawy C .../56 Sądu Wojewódzkiego w Ł., w tym na zażalenie I. C. na postanowienie tego Sądu w tej sprawie z dnia 24 listopada 1956 r. Z akt tych ma wynikać, zdaniem skarżącej, że występowały okoliczności wskazujące na niemożność w okresie powojennym dochodzenia przez uprawnionych roszczeń o zwrot nieruchomości, mającą postać siły wyższej i prowadzącą do uznania zawieszenia biegu terminu zasiedzenia tych nieruchomości przez Skarb Państwa. Ze względu na podnoszenie przez uczestniczkę właśnie tej kwestii, która jest - w jej przekonaniu - objęta dokumentami znajdującymi się we wskazanych aktach sądowych, odmowa przeprowadzenia dowodów z tych dokumentów nie była uzasadniona i z tych względów zaskarżone postanowienie winno zostać uchylone, a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania. Dokonując oceny odnośnych dowodów zwrócić należy uwagę na uchwałę pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2007 r., III CZP 30/07 (OSNCP 2008, nr 5, poz. 43). Według stanowiska Sądu Najwyższego, potwierdzonego tą uchwałą, nie można powoływać się ogólnie za sytuację polityczną okresu powojennego, jako samą przez się nie pozwalającą na dochodzenie roszczeń petytoryjnych. Wymaga się natomiast udowodnienia wystąpienia takich okoliczności, które miałyby świadczyć o nieskutecznie podejmowanych działaniach w celu odzyskania

własności, pozostającej w okresie po II wojnie światowej w bezprawnym – zdaniem osób podnoszących roszczenia - posiadaniu Skarbu Państwa, albo o okolicznościach wskazujących na uzasadnioną niemożliwość kierowania roszczeń.

W stanie faktycznym sprawy niesporne jest to, że nieruchomości objęte roszczeniami uczestników pozostawały po wojnie w posiadaniu Gminy lub Skarbu Państwa, który zagospodarował te nieruchomości, nie niepokojony przez nikogo, poprzez budowę przedszkola i parku publicznego od 1956 r., posiadając je w tym samym celu do dnia dzisiejszego. Wykazane zostało posiadanie samoistne w złej wierze Skarbu Państwa, liczone od tamtego czasu, z zaznaczeniem, że nie było wydawanych żadnych decyzji administracyjnych o przejęciu od innych podmiotów tych nieruchomości przez Gminę lub Skarb Państwa, a ich zajęcie nastąpiło w przekonaniu, iż zostały opuszczone i stanowią mienie niczyje.

W orzecznictwie został wyrażony zasadny pogląd, że zawieszenia biegu zasiedzenia nieruchomości przez Skarb Państwa nie stosuje się, jeżeli posiadanie samoistne nie pozostaje w związku z aktem nacjonalizacyjnym albo innym działaniem władczym stanowiącym przeszkodę w wytoczeniu powództwa windykacyjnego (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2012 r., I CSK 343/12, Lex nr 1293674). Z taką sytuacją miało się do czynienia w niniejszej sprawie, w której, według ustalonego stanu faktycznego i zebranych dowodów, z pominięciem dowodów, o których była wcześniej mowa, można było zasadnie uznać, że wymagany przepisami prawa rzeczowego z 1946 r. oraz kodeksu cywilnego okres zasiedzenia tych nieruchomości upłynął z końcem 1984 r. i z dniem 1 stycznia 1985 r. Skarb Państwa stał się właścicielem tych nieruchomości wskutek zasiedzenia. Zakresem ustaleń Sądu Okręgowego przy ponownym zbadaniu sprawy będzie zatem to, czy pominięte dowody są wystarczające, żeby według ich treści należało przyjąć wystąpienie okoliczności wywołującej zawieszenie biegu zasiedzenia przez okres, w którym z powodu siły wyższej (podnoszonym przez uczestników zawieszeniu wymiaru sprawiedliwości), uprawnieni nie mogli dochodzić swoich praw.

Dotychczasowe ustalenia Sądu Okręgowego i oceny prawne wskazujące na brak wystąpienia siły wyższej w sposób powszechnie przyjmowany w doktrynie

i w orzecznictwie Sądu Najwyższego, zwłaszcza uwzględniając powołaną uchwałę pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego w sprawie o sygn. akt III CZP 30/07 – były prawidłowe i pozwalały rozstrzygnąć sprawę w sposób, który został zakwestionowany w skardze kasacyjnej. Jej uwzględnienie wiąże się zatem tylko z nieprzeprowadzeniem dowodu, wnioskowanego przez skarżącą, a mogącego mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, jeśli dowód ten zawiera treść, która ma mieć, według uczestniczki znaczenie decydujące co do występowania przesłanki zawieszenia biegu zasiedzenia nieruchomości. W postanowieniu z dnia 16 maja 2013 r., IV CSK 686/12 (Lex nr 1365730) Sąd Najwyższy, nawiązując do innych orzeczeń, w tym do uchwały w sprawie III CZP 30/07 przypomniał, że możliwość zastosowania art. 121 pkt 4 w związku z art. 175 k.c. wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdy zainteresowany wykaże, iż w ramach dopuszczalnych przed 1989 r. środków prawnych, rzeczywiście podejmował takie próby i nie były skuteczne, albo że ich niepodjęcie wynikało z zagrożenia, ale uzasadnionego, dla niego samego lub jego bliskich (zob. też postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2011 r., III CSK 26/11, niepubl., z dnia 9 lutego 2012 r., III CSK 160/11, niepubl. oraz z dnia 12 czerwca 2013 r., II CSK 498/12, niepubl.).

Odnosnie do skargi kasacyjnej uczestników [...] należy ją uznać za zasadną tylko w takiej części, w jakiej ze względu na podniesienie zarzutu bezpodstawnego przyjęcia okoliczności skutkujących zawieszeniem biegu zasiedzenia, co nie mogło zostać uznane za udowodnione, a w tym zakresie uwzględnienie skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania I. P., sprawa powinna jeszcze raz zostać rozpoznana przez Sąd drugiej instancji.

Główne argumenty skargi wymienionych uczestników, służące podważeniu zaskarżonego postanowienia nie są zasadne. W istotnej części stanowią one polemikę z ustaleniami faktycznymi i dokonaną przez Sąd Okręgowy oceną dowodów, a to nie może stanowić podstawy skargi kasacyjnej, gdyż Sąd Najwyższy jest związany w tym postępowaniu ustalonymi faktami (art. 398³ § 3 i art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Nie można podzielić również stanowiska skarżących, że władanie przez Skarb Państwa nieruchomościami, o których mowa w sprawie nie stanowiło posiadania

albo było tylko posiadaniem zależnym. To drugie w ogóle nie ma tu zastosowania, ponieważ brak jest podstawy faktycznej i prawnej do rozważania posiadania zależnego. Jest niesporne w sprawie, że między uczestnikami lub ich poprzednikami prawnymi nie było żadnych aktów prawnych ani administracyjnych, ani o charakterze cywilnoprawnym. Z kolei, posiadanie samoistne, jak trafnie przypominają skarżący musi zawierać elementy *corpus possessionis* i *animus possidendis*. Jednakże oba te elementy wystąpiły według ustaleń Sądu i nie ma żadnych przytoczonych okoliczności faktycznych oraz prawnych, które by to podważały. Co do pierwszego elementu – władania faktycznego (*corpus*) nie ma w ogóle sporu, natomiast drugi, czyli zamiar posiadania dla siebie (*animus*) również wyraźnie występował w zachowaniu Skarbu Państwa, tak jak u właściciela, który zdecydował o objęciu w posiadanie, a następnie o przeznaczeniu nieruchomości na przedszkole i na park, rozporządzając działkami. Przedszkole zostało wybudowane i funkcjonuje do dzisiaj, a park został urządzony z nadaniem mu imienia J., przy czym oba obiekty są zarządzane i utrzymywane przez osobę prawną, jaką jest gmina Miasto Ł., pozostając własnością Skarbu Państwa. Wbrew twierdzeniom skarżących, publiczny charakter obiektów należących do Skarbu Państwa lub samorządowych osób prawnych i przeznaczenie ich do ogólnego użytku (np. parki miejskie, drogi, place) nie ma wpływu na przysługujący do nich Skarbowi Państwa lub Gminie tytuł własności, a więc i na możliwość zasiedzenia tego prawa przez takie podmioty, jeżeli zostaną spełnione przesłanki wymagane ustawą. W powoływanym już postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2012 r., I CSK 343/12, wypowiedziany został pogląd, który należy podzielić, że władanie cudzą nieruchomością przez Skarb Państwa, uzyskane w ramach sprawowania władztwa publicznego może być posiadaniem samoistnym prowadzącym do zasiedzenia. Dlatego nie można uznać za zasadne twierdzenia uczestników, że z podanej powyżej przyczyny brak było po stronie wnioskodawcy samoistnego posiadania spornych nieruchomości i przez to naruszenie przez zaskarżone postanowienie art. 172 § 1 w związku z art. 336 k.c.

Z przytoczonych względów należało na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzec jak w postanowieniu, rozstrzygając o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.

